

УДК 346.7

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.1.60>

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ІНВЕСТУВАННЯ

Єремєєва Н.В.,

*кандидат юридичних наук,
завідувач відділу господарсько-правових досліджень
проблем економічної безпеки
ДУ «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова НАН України»
ORCID: 0000-0001-8682-1384*

Єремєєва Н.В. Пріоритетні напрями модернізації правового забезпечення сталого інвестування.

Розглядаються проблеми правового забезпечення модернізації системи інвестування з урахуванням викликів війни, потреб відновлення та вимог євроінтеграції.

Виявлено недоліки та проблеми чинного нормативно-правового забезпечення інвестиційної діяльності, що полягають у відсутності критеріїв, що дозволяють визначити масштаб соціального та екологічного ефекту інвестування; уніфікованих підходів до пріоритезації, оцінки, відбору інвестиційних проєктів, дієвої системи моніторингу їх реалізації, узгоджених критеріїв застосування стимулів, які дозволяють інвестору визначити в довгостроковій перспективі ризики та переваги проєкту; системи норм, яка забезпечує врахування пріоритетів національної безпеки у сфері інвестування; відставання від практики господарського обігу щодо новітніх форм залучення інвестицій; несистемність, нестабільність та неузгодженість із законодавством іншої галузевої приналежності (законодавством про національну безпеку і оборону, бюджетним, податковим тощо).

Запропоновано основні напрями модернізації правового забезпечення сталого інвестування на засадах національної безпеки України з врахуванням правових стандартів ЄС: впровадження системи захисту інтересів національної безпеки в інвестуванні, яка з одного боку дозволяє виявляти та блокувати потенційно небезпечні інвестиції, а з іншого – здатна забезпечити довіру інвесторів у частині цільового і прозорого використання коштів, елементами якої є процедури скринінгу прямих іноземних інвестицій та моніторингу інвестиційних проєктів; створення механізму залучення та відбору інвестицій, орієнтованого на сталу модель інклюзивного зростання шляхом визначення нормативних пріоритетів і критеріїв відбору інвестиційних проєктів у розрізі галузей, територій і стадій повоєнного відновлення, з урахуванням принципу «Build Back Better»; гармонізації критеріїв сталості та інноваційності інвестування відповідно до Регламенту ЄС 2020/852, Таксономії ЄС та стратегічних документів щодо соціально відповідального бізнесу; модернізації економіко-правових форм здійснення інвестиційної діяльності, інвестиційних стимулів та гарантій прав інвесторів.

Ключові слова: модернізація законодавства, сталі інвестиції, національна безпека, імпакт-інвестування, прямі іноземні інвестиції, скринінг інвестицій, моніторинг інвестицій, воєнний час, повоєнний період, право Європейського Союзу.

Eremeeva N.V. Key areas for modernizing the legal framework to support sustainable investment.

The challenges related to legal support for the modernization of the investment system are analyzed, taking into consideration the impacts of conflict, the essential requirements for reconstruction, and the standards associated with European integration.

The existing regulatory and legal framework governing investment activities presents several significant shortcomings and challenges. Notably, there is a lack of established criteria for assessing the social and environmental impacts of investments. Additionally, there is an absence of unified approaches for the prioritization, evaluation, and selection of investment projects. The monitoring system for tracking the implementation of these projects is ineffective, and there are insufficient criteria for applying incentives, which impedes investors from accurately evaluating the long-term risks and benefits associated with their projects. Furthermore, the current regulations do not adequately incorporate national security priorities into investment considerations. There is also a notable lag in adapting to contemporary practices for attracting investments, compounded by issues of unsystematic organization, instability, and inconsistencies with pertinent legislation across other sectors such as

national security, defense, budgeting, and taxation. These deficiencies collectively contribute to the ineffective management of investment activities.

The key objectives for modernizing Ukraine's legal framework for sustainable investment, in alignment with European Union standards, are outlined as follows: (1) National Security Investment Protection System: Develop a system to identify and mitigate potentially risky investments, enhancing investor confidence through transparent fund allocation. This includes protocols for screening foreign direct investments and monitoring projects. (2) Investment Attraction and Selection Mechanism: Establish a mechanism that promotes sustainable and inclusive growth by defining regulatory priorities and criteria for selecting investment projects based on industry, geographic location, and post-war recovery stages, adhering to the «Build Back Better» principle. (3) Harmonization of Sustainability and Innovation Criteria: Align investment criteria with EU Regulation 2020/852, the EU Taxonomy, and related strategic documents for socially responsible business practices. (4) Modernization of Investment Activities: Refine economic and legal frameworks governing investment, improve incentives, and strengthen investor rights protections. These strategies aim to bolster the legal infrastructure for sustainable investment while protecting national security interests in Ukraine.

Key words: modernization of legislation, sustainable investments, national security, impact investing, foreign direct investment, investment screening, investment monitoring, wartime, post-war period, European Union law.

Постановка проблеми. Подолання наслідків військової агресії проти України в умовах масштабного руйнування господарського комплексу країни актуалізує завдання мобілізації та оптимізації використання всіх наявних ресурсів для відбудови економіки. Політика відновлення має ґрунтуватися на чіткому визначенні викликів та відповідних їм засобів реагування, заснованих на захисті національних інтересів, що своєю чергою обумовлює вектори спрямування інвестицій в економіку країни. Визначення пріоритетних цілей спрямування інвестицій закладає параметри розвитку країни в середньо- та довгостроковій перспективі, тому вже на початкових етапах діяльність із відновлення зруйнованих об'єктів, передусім критичної інфраструктури та житла, необхідно поєднувати із заходами щодо сталого розвитку країни (принцип build back better). Таким чином, формування системи інвестиційного забезпечення економічного відновлення країни має ґрунтуватися на прийнятній моделі економічного розвитку з врахуванням завдань забезпечення національної безпеки. У контексті модернізації системи інвестування в умовах війни та повоєнного відновлення саме правовий вимір відіграє роль інтегруючого елементу, який поєднує та узгоджує інші компоненти структурної політики відбудови. Така оцінка юридичної складової інвестиційної політики відповідає підходам, закладеним у новелах вітчизняного законодавства, зокрема у Законі України «Про правотворчу діяльність», що спрямований на посилення в правотворчій діяльності дії принципів верховенства права, пропорційності, необхідності, системності, наукової обґрунтованості. Разом із тим, чинне нормативно-правове забезпечення інвестиційної діяльності не відповідає сучасному стану економічної системи, яка, у зв'язку з триваючою широкомасштабною війною, характеризується високим рівнем динамізму. Загострення загроз національним інтересам в умовах війни зумовлює необхідність формування правового механізму перевірки, ідентифікації та блокування потенційно шкідливих для національної безпеки інвестиційних проєктів. Важливого значення для інвесторів набуває впровадження орієнтованих на правові стандарти ЄС уніфікованих підходів до пріоритезації, оцінки, відбору інвестиційних проєктів, дієвої системи моніторингу їх реалізації, а також узгоджених критеріїв застосування стимулів, які дозволяють інвестору визначити в довгостроковій перспективі ризики та переваги проєкту, що наразі відсутні у чинному законодавстві. Окрім того, суттєвим недоліком інвестиційного законодавства України залишається його фрагментарність, нестабільність та неузгодженість із законодавством суміжних галузей (зокрема, законодавством про національну безпеку й оборону, бюджетним, податковим тощо). За таких умов першочергового значення набуває виокремлення у межах встановленого правового господарського порядку найважливіших складових модернізації правового забезпечення сталого інвестування. Запровадження ефективної регуляторної рамки на засадах захисту національної безпеки України, виходячи із визначених правових пріоритетів, вже на початковому етапі реконструкції економіки, забезпечить формування правової бази для реалізації конкретних заходів, спрямованих на досягнення цілей сталого інвестування у процесі економічного відновлення. Розв'язання завдань правового забезпечення сталого інвестування відповідає актуальним потребам країни у формуванні та спрямуванні інвестиційних ресурсів, що має суттєве значення для поетапного подолання економічної кризи, спричиненої війною, із дотриманням європейського вектору розвитку.

Метою дослідження є визначення пріоритетних напрямів модернізації правового забезпечення сталого інвестування на засадах національної безпеки України з врахуванням правових стандартів ЄС.

Стан опрацювання проблематики. Слід зауважити, що проблематика розбудови миру на постконфліктних територіях посідає досить важливе місце у наукових працях зарубіжних та вітчизняних економістів та юристів. Так, у працях зарубіжних дослідників, зокрема П. Маєра, А. Ленджера, Грехема К. Брауна, А. Джоргенсона, Б. Кларка, К. Стаха, Є. Айверсона, Дж.С. Істеді, Г.Дж. Шатца, Ч. Ріеса, Дж. Доббінса, Г. Лаосена, Р. Чамі, Р. Еспінози, П.Дж. Монтієля, М. Аль-Барзі, М. Хайата [1–8] зазначається, що процес повоєнного відновлення має спиратися на стратегічне планування, врахування глобальних тенденцій і довгострокових соціально-економічних цілей. В роботах А. Ефендіка, С. Вілліамса, Дж. Моржинської, А. Шпака, Р. Віллі, С. Нейта та ін. особлива увага приділяється необхідності створення готової до застосування правової інфраструктури (ready-to-use legal framework) для залучення інвестицій, здатної враховувати соціальні, бюджетні, екологічні виміри інвестиційної діяльності [9–11]. Результати досліджень у сфері розвитку інвестиційного права ЄС та досвід гармонізації законодавства країн-кандидатів на вступ до ЄС дозволяють визначити релевантні напрями правової адаптації України. Водночас ці джерела не охоплюють специфіку українських реалій – масштаб бойових дій, асиметрію ресурсів сторін конфлікту, стан правової системи в умовах війни.

Аналіз робіт українських вчених – економістів, зокрема С.І. Пирожкова, Е.М. Лібанової, Н.В. Хамітова, Є.І. Головахи, С.С. Дембіцького, О.В. Скрипнюка, С.В. Стоєцького, Л.М. Черенько, С.В. Полякової, В.С. Шишкіна, А.Г. Реут, О.І. Крикуна, Ю.Л. Когатько, В.С. Заяця, Ю.А. Клименко, Л.В. Дейнеко, С.В. Глібка, О.В. Розгон, І. Демішева, С. Войтка, Р.Ю. Грицька, Г.М. Гринишин [12–18] та представників юридичної науки – О.М. Вінник, О.В. Шаповалової, В.Г. Чорної, Л.О. Кожури, А.В. Омельченка, О.П. Суц [19–21] – засвідчує наявність ґрунтовних напрацювань у сфері повоєнного відновлення, екоінновацій, інвестиційної привабливості. Водночас вони лише частково охоплюють проблематику модернізації правового забезпечення сталого інвестування з позицій національної безпеки та європейських стандартів. Системні дослідження з проблем формування правових засад інвестиційної політики в контексті національної безпеки проводяться в межах наукової школи Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова НАН України» та відображені зокрема у працях О.Р. Зельдіної, В.А. Устименка, Р.А. Джабраїлова, Т.С. Гудіми [22; 23, с. 165–189]. Зазначений науковий доробок становить міцне теоретичне підґрунтя для подальшого розвитку цієї тематики з урахуванням сучасних викликів і потреб правового оновлення.

Виклад основного матеріалу. Поняттям «модернізація» охоплюється широкий спектр значень. Так, у сфері суспільних наук модернізація характеризується як комплексний, багатовимірний зсув у важливих сферах суспільного життя – економіці, політиці, освіті, релігії і соціальній стратифікації; як своєрідне зрушення у колективній свідомості – схильність до економічного зростання, готовність адаптуватися до змін; як прагнення економічно менш розвинутих суспільств досягнути якості життя провідних, найбільш розвинутих країн, які існують з ними в одному історичному часі, в рамках єдиного глобального суспільства; як загальне позначення усіх прогресивних соціально-економічних змін, коли суспільство рухається уперед [24, с. 197]. У доктрині господарського права термін «модернізація законодавства» є усталеним. Так, поняття «модернізація господарського законодавства» охоплює науково обґрунтований належно керований правотворчий процес, який забезпечує новий якісний рівень правового регулювання господарської діяльності та сприяє сталому зростанню економіки країни. Досягнення нового якісного рівня правового регулювання передбачає системне впорядкування всього масиву відповідного законодавства та його масштабне оновлення, адекватне тим викликам, які постали перед ним в сучасних умовах [25, с. 213–214]. Отже відправною точкою модернізації господарського законодавства в цілому або окремих його складових (підгалузях) є виявлення викликів та загроз, що обумовлюють необхідність якісних змін; визначення моделі економічного розвитку країни як цільового орієнтира модернізації.

В цьому контексті головними викликами є необхідність одночасного виконання в умовах широкомасштабної війни завдань оборони країни і завдань економічного, соціального, екологічного відновлення та розвитку. Економічне відновлення територій, що зазнали мілітарного впливу, проходить декілька етапів: розмінування території; відновлення або створення базових послуг та інфраструктури, зруйнованої під час війни; модернізація – створення макро- і мікроекономічних, інституційних, політичних, правових рамок, необхідних для функціонування життєздатної економіки; стале економічне зростання (за умови успішного виконання завдань перших етапів). Особливості кожної стадії обумовлюють специфічне коло завдань і заходів у межах загальної мети повоєнного відновлення. Разом з тим, правове забезпечення державної політики відновлення здійснюється за спільними для всіх етапів напрямками: стимулювання економічної активності суб'єктів господарювання; забезпечення оптимального узгодження публічних та приватних інтересів; формування та спрямування інвестиційних ресурсів. Для України важливим фактором модернізації сталого ін-

вестування в умовах війни та повоєнного відновлення є набуття статусу кандидата у члени ЄС з огляду на можливості поступової інтеграції у європейську економіку, зокрема, через залучення країни у спільні програми ЄС із отриманням відповідного фінансування. Разом з тим, навіть при узгодженні для України перехідних умов з урахуванням завдань відновлення економіки, наближення до повноправного членства можливо лише за умов відповідності європейським стандартам сталого інвестування. Так, у Аналітичному звіті до Повідомлення Європейської Комісії щодо заявки України на членство в Європейському Союзі [26] зазначається необхідність врахування положень Європейського зеленого курсу в усіх сферах політики країни, узгодження нормативно-правової бази із *acquis communautaire* ЄС. Наголошується, що існує загроза зростання прогалів у зв'язку із динамічним розвитком законодавства ЄС в процесі реалізації стратегії зеленого курсу. За останні два роки ЄС значно посилив свої регулятивні зусилля для використання потенціалу цифрової трансформації, отримання переваг від можливостей циркулярної економіки, застосування проривних технологій у ключових галузях промисловості, сприяння сталим («зеленим») інвестиціям. Необхідно також враховувати і нові тенденції розвитку законодавства, що відображені в проектах актів ЄС. Так, проєкт Європейської програми оборонної промисловості та системи заходів забезпечення своєчасної наявності і постачання продукції оборонного призначення [27] спрямований зокрема на врахування безпекових аспектів інвестиційної діяльності; передбачає правові засоби формування інвестиційних ресурсів за рахунок різних джерел та критеріїв їх спрямування. Отже потрібність подолання наслідків російської агресії зумовлює необхідність такої модернізації інвестиційного законодавства, яка сприятиме формуванню «висхідного тренду розвитку економіки, соціальної сфери, відновлення навколишнього природного середовища з використанням внутрішніх ресурсів, економічного потенціалу бізнесу, іноземного капіталу, який може бути залучений за сприятливих умов, людського капіталу..» [28, с. 65].

З врахуванням цивілізаційного вибору України цільовим орієнтиром такої модернізації може слугувати стала модель інклюзивного зростання, що запропонована у стратегії Європейського зеленого курсу (*The European Green Deal* [29]). Ця модель економічного розвитку передбачає не просто збільшення ВВП, але й всебічний розвиток людського капіталу (високий рівень зайнятості населення, інвестування в освіту та охорону здоров'я); скорочення нерівності та бідності (вдосконалення системи соціального захисту, підвищення якості життя громадян, особливо найбільш незахищених верств населення); розвиток соціальної активності, підвищення участі громадян в економічному житті; захист навколишнього середовища, перехід економіки на «зелені принципи»; територіальну єдність країни з позицій рівня економічного розвитку та якості життя, усунення регіональних диспропорцій; розвиток економіки, заснованої на знаннях та інноваціях [30]. Однією із складових глибокої трансформаційної політики, спрямованої на втілення зазначеної моделі економічного розвитку, є стале інвестування. Відповідно до положень Стратегії ЄС щодо фінансування переходу до сталої економіки [31], Регламенту ЄС 2020/852 [32] стале інвестування розглядається як економічна діяльність, що має на меті не тільки економічний результат (отримання прибутку), але також спрямована на запобігання заподіяння шкоди навколишньому середовищу протягом життєвого циклу відповідних продуктів і послуг, суттєво сприяє досягненню однієї або кількох нормативно встановлених екологічних цілей, має інноваційний характер, здійснюється відповідно до Керівних принципів ООН щодо бізнесу та прав людини (інноваційні, соціально сприятливі, екологічно безпечні та економічно ефективні інвестиції).

Вітчизняне законодавство не містить поняття «стале інвестування», та критеріїв, які б дозволяли визначити соціальний та екологічний ефект інвестиційної діяльності. Окрім того, в актуальних наукових дослідженнях наголошується, що попри прийняття останніми роками значної кількості актів законодавства, досі не досягнуто належне правове забезпечення цих відносин через низку чинників як об'єктивного (складність відносин, їх динамізм), так і суб'єктивного характеру (повільність реагування законодавця на зміни у розвитку відповідних правовідносин) [20, с. 281]. Інвестиційне законодавство характеризується відсутністю конкретності, послідовності, стабільності, належної узгодженості з іншими законами, неоднomanітністю процедур підготовки, оцінки, відбору та реалізації інвестиційних проєктів. За таких умов модернізація правового забезпечення інвестиційної діяльності в Україні має охоплювати не тільки удосконалення форм та інструментів інвестування, а й врахування пріоритетів національної безпеки України в сфері інвестування; визначення критеріїв спрямування капіталу у коротко- середньо- та довгостроковій перспективі, формування правових підвалин системи інвестиційного забезпечення відновлення економіки.

В умовах вразливості та фінансової нестабільності економіки країни набуває значення впровадження системи захисту інтересів національної безпеки в інвестуванні, яка з одного боку дозволяє виявляти та блокувати потенційно небезпечні інвестиції, а з іншого – здатна забезпечити довіру інвесторів у частині цільового і прозорого використання коштів. Елементами такої системи можуть

слугувати процедури скринінгу прямих іноземних інвестицій (ПІІ) та моніторингу інвестиційних проєктів.

Скринінг як правовий механізм контролю та перевірки прямих іноземних інвестицій щодо можливого негативного впливу на об'єкт інвестування та національні інтереси держави загалом, не передбачений чинним законодавством України. У ЄС правове регулювання скринінгу ПІІ запроваджено у 2019 р. з прийняттям Регламенту ЄС 2019/452 [33]. В цілому механізм скринінгу включає регламентацію підстав, умов, заходів та процедури контролю ПІІ; визначення уповноваженого органу для здійснення такого контролю та його компетенції. При всьому різноманітті законодавчих практик впровадження скринінгу в межах національних юрисдикцій, можна виокремити такі умови здійснення державного контролю іноземних інвестицій: основні – секторальні обмеження (в окремих галузях, наприклад, авіаційного, морського транспорту, атомної енергетики, фінансового сектору); кросс-секторальні обмеження, які застосовуються до інвестування в межах певних проєктів (проєктів та програм, які передбачають значне фінансування приймаючої держави, проєктів щодо критичної інфраструктури, критичних технологій або критичних вхідних даних); додаткові – обмеження за обсягом інвестицій (встановлення порогових значень в залежності від типу угоди, наприклад, не більше 25% при купівлі частки в капіталі компанії); за певними характеристиками інвестора (зв'язок чи підконтрольність уряду іноземної держави, інформація про участь інвестора чи його менеджменту у діяльності, що загрожувала чи загрожує національній безпеці приймаючої держави, серйозний ризик того, що іноземний інвестор займається незаконною або злочинною діяльністю).

З врахуванням євроінтеграційних прагнень країни, у якості параметрів формування такого механізму доцільно визначити координацію вітчизняного підходу до скринінгу із відповідною політикою ЄС за напрямками узгодження термінології, нормативного визначення секторальних та міжсекторальних критеріїв необхідності проведення оцінки впливу інвестицій, критеріїв відмови в допуску інвестиційних проєктів; узгодження процедури скринінгу із законодавством в сфері національної безпеки; організаційно-правового забезпечення провадження скринінгу. Зокрема необхідно враховувати, що відповідно до Регламенту 2019/452 під «скринінгом» розуміється процедура, що дає змогу оцінювати, розслідувати, дозволяти, обумовлювати, забороняти та згортати прямі іноземні інвестиції. Об'єктом скринінгу є прямі іноземні інвестиції – будь-які інвестиції іноземного інвестора, що відповідають таким ознакам: здійснюються з метою ведення економічної діяльності в державі-члені ЄС; спрямовані на встановлення або підтримку тривалих і прямих зв'язків між ним та фізичною або юридичною особою, що є реципієнтом інвестиції, включаючи інвестиції, що дають можливість ефективній участі в управлінні або контролі компанії, яка веде економічну діяльність. Невід'ємним елементом європейського механізму скринінгу ПІІ є здійснення щорічного моніторингу тенденцій і проблем, пов'язаних із його впровадженням, та періодичного (раз на п'ять років) оцінювання ефективності відповідного законодавства.

Важливою передумовою досягнення цілей інвестиційної діяльності є моніторинг реалізації інвестиційного проєкту. Особливої регламентації процедура моніторингу потребує в межах проєктів державного інвестування, місцевого інвестування та проєктів, що мають суспільне значення не тільки в масштабах держави, але й на рівні окремих територій. Разом з тим, питання моніторингу інвестиційних проєктів, зокрема з урахуванням особливостей реалізації проєкту на кожній стадії його життєвого циклу, залишилися фактично неврегульованими на рівні Закону. Наразі процедура моніторингу регламентована на рівні підзаконних нормативних актів для проєктів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються міжнародними фінансовими організаціями, та окремих державних інвестиційних проєктів. На проблемі уніфікації процедури моніторингу наголошується у Дорожній карті реформування системи управління публічними інвестиціями, розробленої Міністерством фінансів України [34]. Разом з тим, у цьому документі запровадження дієвої системи моніторингу розглядається в контексті створення системи управління саме *публічними* інвестиціями, під якими розуміються капітальні витрати суб'єктів публічного сектора (центральної та місцевих органів влади, державних та комунальних підприємств) на створення і відновлення основних фондів з продуктивним використанням строком понад один рік за рахунок коштів державного або місцевого бюджету, державного або комунального підприємства (власні кошти та залучені), міжнародної технічної допомоги, плати з користувачів інфраструктури. Відтак запропоновані заходи поширюються лише на публічні інвестиційні проєкти. Разом з тим, уніфікована система моніторингу має бути орієнтована на пріоритети та критерії відбору інвестиційних проєктів відповідно до завдань економічного відновлення, встановлення узгоджених прозорих процедур оцінки імплементації таких проєктів як на національному, так і на місцевому рівнях, незалежно від джерел та механізмів фінансування. Для України впровадження такої системи є перспективним з огляду на можливість залучення широкого кола інвесторів до реалізації пріоритетних інвестиційно-інноваційних проєктів, які потребують значних витрат.

Реалізація інвестиційної складової цільової економічної моделі ґрунтується на забезпеченні правової визначеності щодо механізмів залучення інвестицій, стимулів та гарантій прав інвесторів, передбачуваності, стабільності законодавства, узгодженості положень законів, що регулюють інвестиційну діяльність із нормами інших законодавчих актів. В умовах обмеженості фінансових ресурсів основою системи інвестиційного забезпечення відновлення економіки мають стати нормативно встановлені пріоритети та критерії відбору для спрямування інвестицій у відновлення за принципом «Build Back Better». Комплекс пріоритетів, перш за все, має бути орієнтований на відповідний етап відновлення. В розрізі галузей економіки – на нормативне визначення галузей, першочергових для держави на кожному етапі відновлення з врахуванням пріоритетів розвитку певних секторів відповідно до актів ЄС, та тих секторів, що мають перспективи збереження інвестиційної привабливості. В розрізі територій – на обсяг і характер заподіяної в результаті воєнних дій шкоди, ступінь ризиків і загроз внаслідок наближеності до зони бойових дій та можливості воєнних заподіювати шкоду.

При визначенні критеріїв інвестування в проєкти однакової пріоритетності слід враховувати загальні рамки сталості інвестицій відповідно до Регламенту ЄС 2020/852: спрямування інвестицій в економічну діяльність, що не завдає шкоди навколишньому середовищу протягом життєвого циклу відповідних продуктів і послуг, суттєво сприяє досягненню однієї або кількох нормативно встановлених екологічних цілей, має інноваційний характер, є соціально сприятливою, здійснюється відповідно до Керівних принципів ООН щодо бізнесу та прав людини, Декларації основоположних принципів і прав у сфері праці Міжнародної організації праці, Хартії основних прав Європейського Союзу. Отже встановлення черговості інвестування щодо проєктів однакової пріоритетності має ґрунтуватися на *критеріях сталості та інноваційності*. В свою чергу критерії сталості орієнтовані на дві групи параметрів: *екологічності* (екологічна безпечність, скорочення та повторне використання матеріалів, відповідність ієрархії управління відходами, т.щ.) та *людиноцентричності* (дотримання міжнародних стандартів прав людини, трудових прав і стандартів, сприяння створенню якісних робочих місць, підвищенню кваліфікації, гендерної рівності, врахування інтересів громади, на території якої здійснюється відповідна економічна діяльність). Комплекс критеріїв сталості має бути гармонізованим із Таксономією ЄС [35], положеннями Стратегії людського розвитку, Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні [36]. Критерій *інноваційності* передбачає впровадження високих технологій, технічних і технологічних інновацій в усі сфери життя. Так, на початковому («нульовому») етапі відновлення країни від наслідків війни пріоритетним є розмінування постраждалих територій, завершення якого дозволяє повноцінно перейти до подальших етапів комплексного процесу відновлення, зокрема до відновлення інфраструктурних об'єктів, логістичних шляхів. Якістю і швидкістю розмінування постраждалих від війни регіонів великою мірою визначатимуться можливості підвищення інвестиційної привабливості різних галузей економіки завдяки зниженню ризиків інвестиційної діяльності. З іншого боку, галузь розмінування сама критично потребує якомога ширшого залучення передовсім приватних інвестицій, адже досвід низки постконфліктних країн свідчить про неможливість ефективного розв'язання проблеми мінного забруднення лише за рахунок державних коштів. У цьому контексті доцільно зосередити увагу на інноваційних методах і технологіях, які дозволяють забезпечити високу якість розмінування та одночасно мінімізувати його несприятливий вплив на різні компоненти довкілля і здоров'я людей [37]. Запропонований підхід до формування системи пріоритетів та критеріїв сталого інвестування дозволить сполучати дотримання європейського вектору розвитку із забезпеченням потреб поточного відновлення. Окрім того, впровадження такої системи слугуватиме орієнтиром для розвитку імпакт-інвестування, формуванню вітчизняних стандартів звітності та системи оцінки впливу інвестицій [38].

Разом з тим, слід погодитися із застереженням, що правова рамка сталого інвестування ЄС розроблена головним чином для фінансового ринку. Вимогою до сталості інвестицій є впровадження належних практик управління в компанії-отримувачі інвестицій, які не інтегровані в корпоративне право України. Окрім того, реалізація сталого інвестування нерозривно пов'язана з розкриттям інформації щодо екологічних, соціальних та управлінських аспектів їхньої діяльності - ESG-звітністю (Environmental, Social, Governance), що, як виявила практика, не є досконалим інструментом у забезпеченні корпоративної відповідальності за негативні впливи на права людини і довкілля та вимагатиме не тільки адаптації європейських підходів, але й розробки власних інструментів сталого інвестування» [39, с. 156-157].

Слід також наголосити, що чинне законодавство України у сфері інноваційної діяльності не містить визначень та критеріїв для класифікації моделей здійснення діяльності, які передбачають інноваційну складову. У цьому контексті є доцільним при формуванні критеріїв інноваційності інвестиційних проєктів врахувати підходи, що реалізуються в Європейському Союзі відповідно «Но-

вому інноваційному порядку денному Європи» [40], якій зокрема визначає стратегічні напрями формування інноваційної політики.

Попередні дослідження вказують на те, що інвестиційні стимули у співставних за розвитком країнах охоплюють стимули податкового характеру (податкові канікули для значних інвестиційних проєктів, податкові пільги для індустріальних парків, податкові пільги для роялті за користування патентами), надання державної допомоги значним проєктам, створення цільових фондів. Норми чинного законодавства щодо інвестиційних гарантій мають здебільше декларативний характер, положення окремих актів, що регулюють інвестиційну діяльність в цій частині, є неузгодженими. Вітчизняна система інвестиційних стимулів має бути впорядкована з врахуванням стану економіки, завдань в умовах воєнного часу і повоєнного відновлення, пріоритетів та критеріїв відбору інвестиційних проєктів. Отже модернізація системи інвестиційних гарантій має здійснюватися за критеріями адекватності (відповідність форми та рівня гарантій цілям економічного відновлення, реальність застосування); збалансованості (забезпечення інтересів суб'єктів інвестиційної діяльності); передбачуваності (послідовність регуляторної діяльності, відповідність її визначеним цілям державної політики, стабільність законодавства, узгодженість положень Закону, що регулює інвестиційну діяльність щодо гарантій із нормами інших законодавчих актів).

Важливими елементами інвестиційної привабливості країни є наявність гнучких економіко-правових форм здійснення інвестиційної діяльності, системи стимулів та гарантій для інвесторів [41, с. 62–70]. Законодавство України здебільше орієнтовано на великі інвестиційні проєкти і в цій частині в останні роки зазнало відповідних змін, що мали на меті забезпечення більш сприятливого бізнес-середовища. Так, зазнали відповідних змін Закони України «Про державно-приватне партнерство», «Про концесію», «Про індустріальні парки». Втім на сьогодні законодавство не встигає за практикою господарського обігу, пов'язаною із залученням приватного інвестування малим та середнім бізнесом через різні форми участі в колективному фінансуванні (краудінвестинг та краудлендинг), використання правової конструкції договорів позики, комерційного посередництва, різноманітних змішаних договірних форм. Певною проблемою є те, що в чинному законодавстві відсутнє визначення інвестиційного договору, як загального поняття, та змісту інвестиційного договору, що не сприяє захисту прав та законних інтересів учасників таких договірних відносин, окрім тих, що регламентовані спеціальними Законами. Отже практика застосування різноманітних договірних форм потребує аналізу, виявлення як життєздатних, ефективних правових форм інвестування, так і таких, що створюють загрози інтересам учасників інвестиційної діяльності.

На увагу заслуговує дослідження новітніх форм здійснення інвестиційної діяльності, пов'язаних із цифровізацією економіки: функціонування краудінвестингових платформ, стартап-акселераторів, інвестиційних онлайн-маркетплейсів, регуляторних платформ («пісочниця»-«sandbox») для тестування інноваційних продуктів. До основних напрямів цифровізації інвестиційної діяльності, як правило, відносять: запровадження електронних сервісів; використання штучного інтелекту; краудфандинг та краудінвестинг; електронний документообіг та електронний підпис; блокчейн технології [42, с. 63]. В науковій літературі слушно наголошується, що попри Значний потенціал Закону «Про цифровий контент та цифрові послуги» існує проблема уніфікації поняття цифрової послуги як такої з метою визначення особливостей таких послуг на певних ринках (цифрового контенту, електронних комунікацій, хмарних послуг, фінансових послуг тощо) [20, с. 279–281].

Дослідження останніх років вказують на те, що й усталені форми інвестування мають значний потенціал. Так, наголошується на високій адаптивності до сучасних викликів державно-приватного партнерства, зокрема як інструмента для інвестування проєктів розвитку циркулярної економіки [43, с. 51–55], ефективності та перспективності використання концесійної форми державно-приватного партнерства у сфері поводження з відходами за умови доповнення спеціальними нормами щодо концесій у відповідній сфері [44, с. 36–41]. Відмічається, що наразі малодослідженим є правовий механізм, передбачений Регламентом ЄС 2021/2085 від 19 листопада 2021 р. «Про заснування спільних підприємств у рамках Horizon Europe» [45], – інституційне державно-приватне партнерство, засновниками та учасниками якого можуть бути кілька держав – членів ЄС та суб'єкти підприємництва, що дозволяє акумулювати значні ресурси для вирішення відповідних проблем в масштабі кількох держав [20, с. 276–277].

В умовах одночасного виконання завдань оборони країни і завдань економічного, соціального, екологічного відновлення спостерігається процес трансформації економіко-правових форм здійснення інвестиційної діяльності, що супроводжується широким застосуванням різноманітних змішаних договорів, адаптацією усталених форм інвестування до сучасних викликів, залученням цифрових моделей інвестування, який поки не має адекватного відображення у вітчизняному інвестиційному законодавстві.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє визначити такі пріоритетні напрями модернізації правового забезпечення сталого інвестування на засадах національної безпеки України з врахуванням правових стандартів ЄС:

1) інтеграція безпекового компонента в інвестиційну політику (розробка правових механізмів скринінгу, ідентифікації та блокування ризикованих інвестицій з потенційною загрозою для національної безпеки шляхом визначення критеріїв ризикованості інвестицій, включаючи секторальні, кросс-секторальні та інституційні обмеження, засновані на досвіді ЄС, Канади, США; гармонізація національного регулювання із Регламентом ЄС 2019/452, зокрема щодо термінології, процедур, повноважень уповноваженого органу, а також прав інвестора; інституційного забезпечення скринінгу – визначення правового статусу органу, компетентного на здійснення перевірки інвестицій та прийняття обґрунтованих рішень; уніфікації системи моніторингу реалізації інвестиційних проєктів незалежно від джерел фінансування, з урахуванням вимог прозорості, пріоритетності, звітності та впливу на відновлення держави; інтеграція скринінгу та моніторингу в загальну архітектуру управління інвестиціями з урахуванням національних пріоритетів безпеки, економічної стійкості та стратегічного розвитку);

2) створення механізму залучення та відбору інвестицій, орієнтованого на сталу модель інклюзивного зростання (стимулювання довгострокових інвестицій та створення інституційних та правових умов для стимулювання інвестицій що поєднують фінансову результативність з позитивним соціальним і екологічним ефектом з урахуванням положень Європейського зеленого курсу шляхом визначення нормативних пріоритетів і критеріїв відбору інвестиційних проєктів у розрізі галузей, територій і стадій повоєнного відновлення, з урахуванням принципу «Build Back Better»; гармонізації критеріїв сталості та інноваційності інвестування відповідно до Регламенту ЄС 2020/852, Таксономії ЄС та стратегічних документів щодо соціально відповідального бізнесу; формування правової моделі інвестування в інноваційно значущі сфери, включаючи високотехнологічні рішення в галузі розмінування, інфраструктури, критичних технологій; адаптація стандартів ESG-звітності та підвищення прозорості інвестиційної діяльності, з урахуванням практик ЄС та обмежень українського корпоративного права; модернізації інструментів інвестиційного стимулювання та гарантування на основі принципів адекватності, збалансованості, передбачуваності та узгодженості законодавства; удосконалення правових механізмів захисту інвесторів шляхом забезпечення стабільності законодавства, правової визначеності та імплементації *acquis* ЄС у сфері інвестиційних гарантій);

3) модернізація економіко-правових форм здійснення інвестиційної діяльності, інвестиційних стимулів та гарантій прав інвесторів (запровадження сучасних економіко-правових інструментів, зокрема механізмів публічно-приватного партнерства, спеціальних інвестиційних договорів, ESG-класифікацій, цифрових моделей інвестування та інших моделей, що відповідають міжнародним практикам).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Rolf Maier. Early recovery in post-conflict countries: A conceptual study. Clingendael Institute. 2010. 100 p. URL: <https://www.jstor.org/stable/resrep05432.1?seq=2> (дата звернення: 30.04.2025).
2. Building Sustainable Peace: Timing and Sequencing of Post-Conflict Reconstruction and Peacebuilding. Arnim Langer (ed.), Graham K. Brown (ed.). Oxford University Press eBooks. 2016. URL: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198757276.001.0001> (дата звернення: 30.04.2025).
3. Jorgenson A.K., Clark B. The temporal stability and developmental differences in the environmental impacts of militarism: the treadmill of destruction and consumption-based carbon emissions. *Sustainability Science*. 2015. Т. 11, № 3. С. 505–514. URL: <https://doi.org/10.1007/s11625-015-0309-5> (дата звернення: 30.04.2025).
4. Environmental Protection and Transitions from Conflict to Peace: Clarifying Norms, Principles, and Practices. Edited by Carsten Stahn, Jens Iverson, and Jennifer S. Easterday. 2017. URL: <https://fdslive.oup.com/www.oup.com/academic/pdf/openaccess/9780198784630.pdf> (дата звернення: 30.04.2025).
5. Howard J. Shatz, Gabrielle Tarini, Charles P. Ries, James Dobbins. Reconstructing Ukraine: Creating a Freer, More Prosperous, and Secure Future. Santa Monica. CA: RAND Corporation. 2023. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA2200-1.html (дата звернення: 30.04.2025).
6. Henrik Larsen. Thinking About Post-War Ukraine. *Texas National Security Review*. 2023. Vol. Issue 3. URI: <https://hdl.handle.net/2152/120568> (дата звернення: 30.04.2025).

7. Macroeconomic Policy in the Fragile States. Ralph Chami (ed.), Raphael Espinoza (ed.), Peter J. Montiel (ed.). 2021. URL: <https://academic.oup.com/book/39767> (дата звернення: 30.04.2025). URL: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198853091.001.0001>. (дата звернення: 30.04.2025).
8. Al-Barzngy, M.Y.M., Khayat, M. Post-Conflict Safeguarding of Built Heritage: Content Analysis of the ICOMOS Heritage at Risk Journal, 2000–2019. *Sustainability*. 2023. № 15. 12364. URL: <https://doi.org/10.3390/su151612364> (дата звернення: 30.04.2025).
9. Efendic, A., & Williams, C. (2025). Evaluating the Undeclared Economy in Transitional and Post-Conflict Bosnia and Herzegovina. *Southeastern Europe*, 48(2-3), 215-241. URL: <https://doi.org/10.30965/18763332-48020003/> (дата звернення: 30.04.2025).
10. Modrzyńska, J., Szpak, A., & Willa, R. (2024). The concept of 'building back better' and the reconstruction of Ukraine and its cities. *European Planning Studies*. 33(1). 1–19. URL: <https://doi.org/10.1080/09654313.2024.2405960/> (дата звернення: 30.04.2025).
11. Ukraine's Journey to Recovery, Reform and Post-War Reconstruction: A Blueprint for Security, Resilience and Development. Ed. Silviu Nate. 2025. Lucian Blaga University of Sibiu. Sibiu, Romania. URL: <https://doi.org/10.1007/978-3-031-66434-2> (дата звернення: 30.04.2025).
12. Якість життя населення України та перші наслідки війни / Черенько Л.М., Полякова С.В., Шишкін В.С., Реут А.Г., Крикун О.І., Когатько Ю.Л., Заяць В.С., Клименко Ю.А.; Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи. Електронне видання. Київ, 2023: URL: <https://idss.org.ua/arhiv/%8C.pdf> (дата звернення: 30.04.2025).
13. Промисловість України перед викликами майбутнього: у пошуках відповідей та рішень: колективна монографія / за ред. д-ра екон. наук Л.В. Дейнеко. НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». Електрон. дані. К. 2022. 346 с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/Promyslovist-Ukrainy-pered-vyklykavy.pdf> (дата звернення: 30.04.2025).
14. Збереження і розвиток України в умовах війни та миру: національна доповідь / ред. кол. С.І. Пирожков, Н.В. Хамітов, Є.І. Головаха, С.С. Дембіцький, Е.М. Лібанова, О.В. Скрипнюк, С.В. Стоєцький; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2024. 220 с.
15. Демішев І., Войтко С. Аналіз інвестиційної привабливості України. *Економіка та суспільство*. 2024 (60). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-30> (дата звернення: 30.04.2025).
16. Правове забезпечення інноваційного процесу в умовах адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: монографія/ за ред. С.В. Глібка, О.В. Розгон. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2022. 290 с. С. 209–289. URL: https://ndipzir.org.ua/wpcontent/uploads/2023/03/monografiya_lyutij2023_compressed.pdf (дата звернення: 30.04.2025).
17. Створення правових умов здійснення інноваційної діяльності на шляху набуття членства України в ЄС: монографія/ [С.В. Глібка, О.В. Розгон, І.Ю. Матюшенко та ін.]; за ред. С.В. Глібка, О.В. Розгон. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2023. 250 с. Електронне видання. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2024/09/stvorenniya-pravovih-umov-zdijsnennya-innovacijnoi-diyalnosti.pdf> (дата звернення: 30.04.2025).
18. Грицко Р., Гринишин Г. Актуальні проблеми державного регулювання надходження іноземних інвестицій в Україну: економічний та правовий аспект. *Університетські наукові записки*. 2020. Т. 19, № 2. С. 140–150. URL: https://unz.univer.km.ua/article/view/74_140-150/pdf (дата звернення: 30.04.2025).
19. Чорна В.Г., Кожура Л.О., Омельченко А.В. Правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні. *Наукові записки. Серія: Право*. 2024. Випуск 16. С. 264–268. URL: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2024-16-264-268> (дата звернення: 30.04.2025).
20. Вінник О., Шаповалова О. Проблеми правового забезпечення стратегічного інвестування та поступу цифровізації з використанням досвіду ЄС в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови України. *Приватне право і підприємництво*. 2024 Вип. 24. Ч. 1. С. 274–283. URL: <https://doi.org/10.32849/2409-9201.2024.24.36> (дата звернення: 30.04.2025).
21. Суц О.П. Юридична характеристика спеціального інвестиційного договору. *Право та інновації*. 2023. № 1(41). С. 40–48. URL: [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2023-1\(41\)-6](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2023-1(41)-6) (дата звернення: 30.04.2025).
22. Зельдіна О.Р. Інвестиційна привабливість України в умовах сталого розвитку: проблеми та напрями модернізації: монографія. Чернівці. Десна Поліграф. 2018. 192 с.
23. Правова модель сталого розвитку України: монографія / під заг. ред. чл.-кор. НАН України В.А. Устименка. Київ: НАН України, ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова НАН України», 2021. 296 с.

24. Поліщук Ю. Модернізація як теоретичний концепт: витоки, становлення, сучасні виклики. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2015. № 5-6 (79-80). С. 183–193.
25. Концепция модернизации хозяйственного законодательства на базе Хозяйственного кодекса Украины (Проект). Мамутов В.К. Кодификация: сборник научных трудов / В.К. Мамутов. К.: Юником Интер. 2011. 248 с. С. 211–232.
26. Аналітичний звіт до Повідомлення Комісії для Європейського Парламенту, Європейської Ради та Ради Висновок Європейської Комісії щодо заявки України на членство в Європейському Союзі. Брюссель, 01.02.2023. SWD(2023) 30 final. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/commission-analytical-report-ukraines-alignment-eu-acquis_en (дата звернення: 06.05.2025).
27. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing the European Defence Industry Programme and a framework of measures to ensure the timely availability and supply of defence products ('EDIP'). COM (2024) 150 final. Brussels, 05.03.2024. URL: https://defence-industry-space.ec.europa.eu/edip-proposal-regulation_en (дата звернення: 06.05.2025).
28. Устименко В.А. Політико-правові детермінанти повоєнного розвитку економіки України: Стенограма виступу на сесії Загальних зборів НАН України 27 квітня 2023 р. *Вісник НАН України*. 2023. № 5. С. 64–71. URL: <https://doi.org/10.15407/visn2023.05.064> (дата звернення: 06.05.2025).
29. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee, and the Committee of the Regions: The European Green Deal. Brussels, 11.12.2019. Com/2019/640 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52019DC0640> (дата звернення: 06.05.2025).
30. Communication from the Commission. EUROPE 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. COM(2010) 2020 final. Brussels, 03.03.2010. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52010DC0200> (дата звернення: 06.05.2025).
31. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee, and the Committee of the Regions: Strategy for Financing the Transition to a Sustainable Economy, 06.07.2021. Com/2021/390 final/. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52021DC0390> (дата звернення: 06.05.2025).
32. Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council of 18 June 2020 on the establishment of a framework to facilitate sustainable investment. PE/20/2020/INIT/. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2020/852/oj/eng> (дата звернення: 06.05.2025).
33. Regulation (EU) 2019/452 of the European Parliament and of the Council of 19 March 2019 establishing a framework for the screening of foreign direct investments into the Union. PE/72/2018/REV/1. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/452/oj/eng> (дата звернення: 06.05.2025).
34. Дорожня карта реформування системи управління публічними інвестиціями. URL: https://tofov.gov.ua/uk/regulatory_documents-747 (дата звернення: 06.05.2025).
35. Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council of 18 June 2020 on the establishment of a framework to facilitate sustainable investment. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2020/852/oj/eng/> (дата звернення: 06.05.2025).
36. Токунова А. Повага бізнесу до прав людини як частина таксономії сталого інвестування ЄС: значення для України. *Освіта та наука в умовах війни: конституційно-правові стандарти та сучасні українські реалії*: матеріали міжнародного круглого столу, м. Ужгород, 22 вересня 2022 р. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2022. С. 142–148.
37. Трегуб О.А. Поняття і види розмінування в Україні: нормативно-правовий контекст. *Вісник ЛННІ ім. Е.О. Дідоренка*. 2024. Вип. 3 (107). С. 147–157. URL: <https://doi.org/10.32782/2786-9156.107.3.147-157> (дата звернення: 06.05.2025).
38. Скоробогатова Н.Є., Дорошенко О.С. Імпорт-інвестування: світовий досвід та перспективи застосування в Україні. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2022. № 23. С. 69–76. URL: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.23.2022.264633> (дата звернення: 06.05.2025).
39. Поєдинок В.В. Поняття сталого інвестування в праві ЄС. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 10. С. 154–157. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-10/35> (дата звернення: 06.05.2025).
40. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the New European Innovation

- Agenda, 05.07.2022 COM (2022) 332 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022DC0332> (дата звернення: 06.05.2025).
41. Зельдіна О. Інвестиційна привабливість України в умовах сталого розвитку. *Право України*. 2018. № 5. С. 60–70.
 42. Пивовар П.В., Тарасович Л.В., Присяжна Т.Т. Діджиталізація інвестиційної діяльності територіальних громад: концептуальні основи, механізм управління та стратегічні орієнтації *Київський економічний науковий журнал*. 2023. № 1. С. 60–68. URL: <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2023-1-8> (дата звернення: 06.05.2025).
 43. Стоянова-Коваль С.С., Слуцький Є.В. Гоголь М.М. Формування моделі державно-приватного партнерства у інвестуванні проектів розвитку циркулярної економіки. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Економічні науки*. 2023. № 1 (68). С. 50–55. URL: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/68-8> (дата звернення: 06.05.2025).
 44. Трегуб О.А. Розвиток правового регулювання концесії у сфері поводження з відходами. *Економіка та право*. 2020. № 4 (59). С. 35–43. URL: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2020.04.035> (дата звернення: 06.05.2025).
 45. Council Regulation (EU) 2021/2085 of 19 November 2021 establishing the Joint Undertakings under Horizon European and repealing Regulations (EC) No 219/2007, (EU) No 557/2014, (EU) No 558/2014, (EU) No 559/2014, (EU) No 560/2014, (EU) No 561/2014 and (EU) No 642/2014. ST/12156/2021/INIT. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32021R2085> (дата звернення: 06.05.2025).